

Гумен Володимир Зіновійович –
здобувач кафедри оперативно-
розшукової діяльності Національної
академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗАВОЛОДІННЮ АВТОМОТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Розглянуто структуру організованих злочинних угруповань, що вчиняють незаконні заволодіння транспортними засобами, та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення діяльності оперативних підрозділів у напрямі протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами.

Ключові слова: протидія; незаконне заволодіння; автотранспортні засоби; злочин; організоване угруповання.

Рассмотрена структура организованных преступных группировок, совершающих незаконные завладения транспортными средствами, и сформулированы предложения по совершенствованию деятельности оперативных подразделений относительно противодействия незаконным завладениям транспортными средствами.

Ключевые слова: противодействие; незаконное завладение; автотранспортные средства; преступление; организованная группировка.

The structure of organized criminal gangs who commit unlawful seizure of vehicles, and formulates proposals for the improvement of operational units in combating unlawful taking of motor vehicles.

Keywords: resistance; misappropriation; vehicles; crime; organized groups.

Одним із стратегічних напрямів діяльності правоохоронних органів України є протидія незаконним заволодінням автомобілями, мотоциклами, іншими транспортними засобами тощо.

Незаконним заволодінням транспортними засобами, відповідно до ст. 289 Кримінального кодексу України, слід розуміти вчинене умисно, з будь-якою метою протиправне вилучення транспортного засобу у власника чи користувача всупереч їх волі.

До вказаних злочинів слід віднести угони, крадіжки, грабежі та розбої, а також факти вимагання автомобіля, шахрайства з метою заволодіння автотранспортним засобом, контрабанду автомобілів, легалізацію (відмивання) майна (у тому числі автомобілів), придбаного

незаконним шляхом, збут транспортного засобу зі свідомо підробленим ідентифікаційним номером тощо.

Для незаконних заволодінь автотранспортом, крім заподіяння значних матеріальних та моральних збитків для їх власників, характерні й такі тяжкі наслідки, як аварії та людські жертви. Незаконне заволодіння транспортними засобами позбавляє їх власників можливості реалізувати свої права щодо них, унаслідок чого завдається суттєва шкода відносинам власності, безпеці руху та експлуатації джерела підвищеної небезпеки, створюється загроза життю та здоров'ю громадян, що зумовлює значну суспільну небезпечність цих діянь.

Аналіз статистичних даних щодо розслідуваних за останні п'ять років кримінальних справ свідчить, що понад 25 % незаконних заволодінь транспортними засобами вчинено групою осіб; понад 20 % – неповнолітніми; близько 30 % – особами в стані сп'яніння; понад 21 % – особами, які раніше були засуджені [1].

Нерідко незаконне заволодіння транспортними засобами є способом учинення інших злочинів. Такі діяння призводять до дорожньо-транспортних пригод, учинюються особами, які перебувають у стані сп'яніння, були позбавлені або загалом не мали права на керування транспортними засобами, а також неповнолітніми. Як правило, такі особи не здатні виконувати у сфері дорожнього руху необхідні функції керування, що може бути особливо небезпечно в складній дорожній обстановці. Крім того, транспортні засоби мають значну вартість і внаслідок незаконного заволодіння ними потерпілому, як правило, завдається шкода у великих розмірах.

Серед загальної кількості злочинів, що вчиняються по лінії карного розшуку, злочини, предметом посягань яких є транспортні засоби або їх вузли, агрегати, деталі тощо, набувають поширення та мають значну питому вагу. А у загальній структурі злочинності ці злочини прямо пропорційно пов'язані зі збільшенням кількості власників та користувачів автотранспорту.

Результати вивчення оперативно-розшукових та кримінальних справ (проводжень) свідчать, що кримінальний автобізнес був і залишається одним з найприбутковіших видів протиправної діяльності, у зв'язку з чим зростає кількість незаконних заволодінь автотранспортними засобами. Оскільки зазначений злочин є прибутковим для злочинців і складно доказовим, його здебільшого вчиняють організовані злочинні угруповання, які мають високий рівень конспірації та професіоналізму, стійкі зв'язки та чітку структуру з розподілом ролей, члени яких володіють навичками відкриття замків автомобілів, відключення сигналізації тощо.

Незаконний автобізнес, заснований на реалізації крадених автомобілів, все більше набуває транснаціонального характеру та за своїми доходами не поступається незаконному обігу наркотиків і торгівлі зброєю.

Діяльність щодо протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами, учиненими злочинними угрупованнями, пов'язана з історією виникнення та розвитку організованої злочинності загалом. Злочинні угруповання, що спеціалізуються на незаконному

заволодінні автотранспортними засобами, мають налагоджену систему міжрегіональних та міжнародних зв'язків і є надзвичайно мобільними. Отже, здійснювати таку злочинну діяльність можуть лише організовані злочинні угруповання з міжрегіональними (міжнародними) зв'язками, для яких незаконний автобізнес є єдиним або головним видом злочинного промислу й джерелом доходів. Характерними рисами таких угруповань є:

високий рівень організованості, що передбачає сувору дисципліну, ієрархію, чіткий розподіл ролей (фахівці з нейтралізації протиугінних систем, особи, які підробляють документи та перебувають номери на вузлах і агрегатах автотранспортних засобів, власники гаражів, майстерень, інших так званих "відстійників", де переховується викрадений автотранспорт, охорона тощо). Залучення нових членів здійснюється після перевірки виконання наданих їм доручень. Злочинна діяльність угруповання контролюється організатором з допомогою силових блоків;

володіння прийомами контррозвідувальної діяльності. Злочини вчиняють виключно конспіративно і, як правило, групою;

висока мобільність, наявність вогнепальної або холодної зброї, засобів зв'язку;

відокремленість від діяльності інших злочинних угруповань та міжрегіональний (міжнародний) розподіл сфер злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним автобізнесом.

Організовані злочинні угруповання, що спеціалізуються на кримінальному автобізнесі, сьогодні характеризуються різноманітними зв'язками і можуть класифікуватися за:

територіальним принципом та масштабами злочинної діяльності: регіональні; міжрегіональні (діяльність міжрегіональних злочинних угруповань поширюється на декілька регіонів у масштабах однієї держави); міжнародні (транснаціональні) угруповання.

Таким угрупованням властиві всі ознаки організованої злочинності: наявність лідера, ієрархія, сувора дисципліна, конспірація, чіткий розподіл ролей та плановість дій учасників, певна цілеспрямованість, спільність інтересів, дотримання неформальних норм поведінки, наявність грошового фонду підтримки, використання сучасних технічних засобів при вчиненні злочинів;

принципом формування: родові; етнічні; національні; змішані.

Ці угруповання мають чітку внутрішню структуру. До їх складу входять такі категорії осіб: лідер; активні учасники.

Лідер – особа, яка створила угруповання, налагодила зв'язки між його членами та визначила мету його діяльності, взаємообов'язки, внутрішню групову дисципліну. Лідери, зазвичай, є ініціаторами створення організованих угруповань. Становище лідера визначається з урахуванням його особистих якостей: фізичні дані, рівень освіти, організаторські здібності, воля, рішучість, наявність грошей. Таким чином, особа, яка є лідером, володіє певними особистісними якостями, що необхідні для здійснення функцій керівника в злочинному угрупованні [2, с. 31]. Особисті якості лідера мають суттєве значення, оскільки вони необхідні при виконанні загальних завдань, що стоять

перед групою в її злочинній діяльності. Такі якості опосередковуються через злочинну діяльність [3, с. 13]. Він здійснює загальне керівництво, контролює зовнішні кримінальні зв'язки організованої групи та дієвість структурного устрою, поведінку членів групи, забезпечує взаємодію між окремими ланками, планує та бере участь у виконанні окремих заходів, спрямованих на нормальне функціонування угруповання та розширення сфери її впливу, встановлення взаємовідносин з іншими організованими злочинними угрупованнями, вирішує питання, що стосуються інтересів членів групи, матеріально-технічного забезпечення злочинної діяльності, розподіляє злочинні прибутки.

Лідер значно відрізняється рівнем свого інтелекту, життєвим, зокрема, злочинним, досвідом, рішучістю, умінням орієнтуватись у складній обстановці, домагатися неухильного виконання своїх рішень.

Активні учасники – особи, які безпосередньо вчиняють злочини, пов'язані з незаконним автобізнесом, а саме:

а) які здійснюють пошук автотранспортного засобу й спостереження за його власником;

б) безпосередні виконавці незаконного заволодіння;

в) фахівці з нейтралізації протиугінних систем, підроблення документів, перероблення автотранспортних засобів і перебивання номерів на їх вузлах і агрегатах;

г) які тимчасово переховують викрадений автотранспорт у гаражах, майстернях, ярах, лісопосадках та інших пристосованих "відстійниках";

д) які здійснюють переміщення автотранспорту з одного регіону в інший;

е) які підшукують покупців і реалізують викрадений автотранспорт [4].

До активних учасників можна віднести також тілоохоронців та бойовиків.

Тілоохоронці – це особи, які є найближчим оточенням лідера, виконують функції його охорони, контролю за діяльністю бойовиків, розв'язання конфліктів між ними, розправи з членами, які порушують установлені норми поведінки.

Бойовики – це особи, які є безпосередніми виконавцями розбійних нападів на власників автотранспорту з метою заволодіння ними.

До близького оточення лідера може належати особа, яка користується його довірою і здійснює процес фінансування злочинної діяльності. Організовані злочинні угруповання, що спеціалізуються на кримінальному автобізнесі, мають у своєму розпорядженні значні кошти, що здебільшого здобуті злочинним шляхом. Ці кошти використовують на внутрішні потреби угруповання (фінансова підтримка членів, придбання технічних засобів, у тому числі різних зчитувальних пристроїв для зняття інформації з протиугінних систем автомобілів, зброї, оплата послуг "консультантів" тощо), а також на залучення нових членів, корумпування представників законодавчої та виконавчої влади, правоохоронних та судових органів, проникнення членів угруповання в легальне

підприємництво з метою відмивання грошей, здійснення підприємницької діяльності з найменшим матеріальним ризиком. Значна частина коштів використовується для здійснення взаємодії із засудженими, підтримання каналів проникнення заборонених речей у місця позбавлення волі тощо.

Останніми роками українські злочинці зуміли налагодити міжнародні зв'язки, успішно влитися до транснаціонального незаконного автобізнесу та відвоювати свою "нішу". Цей напрям злочинної діяльності інтенсивно розвивається.

Транснаціональні (міжнародні) організовані злочинні угруповання відрізняються від регіональних вищим рівнем організованості та значною розгалуженістю кримінальних зв'язків, розмахом злочинної діяльності за межами України. Структурно транснаціональні угруповання мають схожість із міжрегіональними, однак відрізняються кількісним складом членів, які утворюють окремі кримінальні блоки. Незаконна діяльність таких угруповань забезпечується корумпованими зв'язками з працівниками міжнародних фірм, які працюють у сфері автобізнесу, митниками, прикордонниками, працівниками міліції інших правоохоронних органів та чиновниками державних установ.

Структура транснаціональних організованих злочинних угруповань може містити окремі кримінальний блок, до складу якого входять особи, які мають зв'язок зі злочинцями, які безпосередньо вчиняють незаконні заволодіння автотранспортом та переміщують його з однієї держави в іншу.

Лідери (організатори) таких угруповань, як правило, особисто підтримують зв'язок усіх учасників групи, однак у деяких ситуаціях їх контакти з виконавцями злочинів обмежені. У разі існування в транснаціональному угрупованні такого блоку його члени забезпечують злочинців замовленнями на угон конкретного автотранспорту, підроблення документації для переміщення за кордон викрадених автомобілів, а також забезпечують взаємозв'язок керівника злочинної оборудки та замовниками з інших держав.

Наведені вище особливості та основні напрями організації оперативних підрозділів не охоплюють усі можливі ситуації, проте в цілому вони відповідають найбільш характерним особливостям протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами.

Таким чином, на сучасному етапі протидія органів внутрішніх справ організованим злочинним угрупованням, причетним до незаконного заволодіння автотранспортними засобами, підлягає реформуванню в контексті загальних завдань, які стоять перед оперативними підрозділами України.

Відповідних рекомендацій потребують підрозділи органів внутрішніх справ, Служби безпеки України, митних підрозділів, податкової поліції, що беруть участь у протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами. Кардинального вдосконалення потребує тактика протидії незаконному заволодінню автотранспортними засобами, учиненими організованими злочинними угрупованнями, а також взаємодія правоохоронних органів як у країні, так і на міждержавному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Свірін М. О. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному заволодінню транспортними засобами : дис. ... канд. юрид. наук / М. О. Свірін. – К., 2010. – 238 с.
2. Быков В. М. Преступная группа: криминалистические проблемы / Быков В. М. – Ташкент : Узбекистан, 1991. – 140 с.
3. Мазунин Я. М. Тактика выявления и доказывания вины организаторов преступных групп : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза” / Я. М. Мазунин. – М., 1996. – 18 с.
4. Солодкий О. В. Организация борьбы органов внутренних дел с кражами автотранспорта, совершаемыми с целью вымогательства организованными преступными группами : дис. ... канд. юрид. наук / О. В. Солодкий. – Калининград, 2004. – 249 с.